

İngiliz ve Amerikan Dilinden Dilimize Geçen Sözcüklerin Türkçe” deki Kullanım Sıklığı Üzerine Uygulamalı Bir Çalışma*

Musa Yaşar SAĞLAM**

Özet

Osmanlı İmparatorluğu döneminde önce Arapça ve Farşça, ardından Tanzimat Dönemi'yle birlikte Fransızca'dan Türkçe'ye geçen yabancı sözcüklerin yerini 19. yüzyılın sonundan itibaren İngiliz, ve Amerikan dilinden geçen yabancı sözcükler almıştır. Bunun başlıca nedenleri arasında ise, sırasıyla İngiltere'nin tersanecilikteki başarısını, bu ülkeyle olan ikili ilişkilerin güçlenmesini ve II. Dünya Savaşıyla birlikte başlayan ve gittikçe yoğunlaşan ABD ve Türkiye arasında pek çok alandaki işbirliğini sayabiliriz. Bu makalede, İngilizce sözcüklerin Türkçe deki Kullanım sıklığı incelenmiş ve bu amaçla toplam 144 kişilik *bir* denek grubu üzerinde, 22 sorudan oluşan bir anket uygulanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Türkçe, Angalizm, Amerikanizm, yerleşmemiş yabancı sözcükler, yerleşmiş yabancı sözcükler.

Abstract

Since the end of the 19th century, the foreign words which entered into Turkish from British English and American English replaced the foreign words which came from Arabic and Persian during the early period of the Ottoman Empire and the words which came from French during the “Tanzimat Period”. The main reasons of this change can be listed as follows: the success of England in ship building and repairing, the developed relations with this country, the coporatin between U.S.A and Turkey, which stardet the world war II and continued there after increasingly in many areas. In this article, the frequency of the use os Anglicisms and Americanizm in Turkish has been analyzed. For this purpose, a questionnare with 22 questions has been given to sample group which consisted of 144 individuals.

Key Words :Turkish,Anglicism, Americanizm,foreign word, loan word.

(*) Richard Glahn'ın Alman dili için yaptığı ve “Anglizismen- Ursachen für den häufigen Gebrauch” Başlıklı Yazısında sunduğu çalışma örnek alınmıştır.

(**)Doç, Dr., Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü

I. GİRİŞ

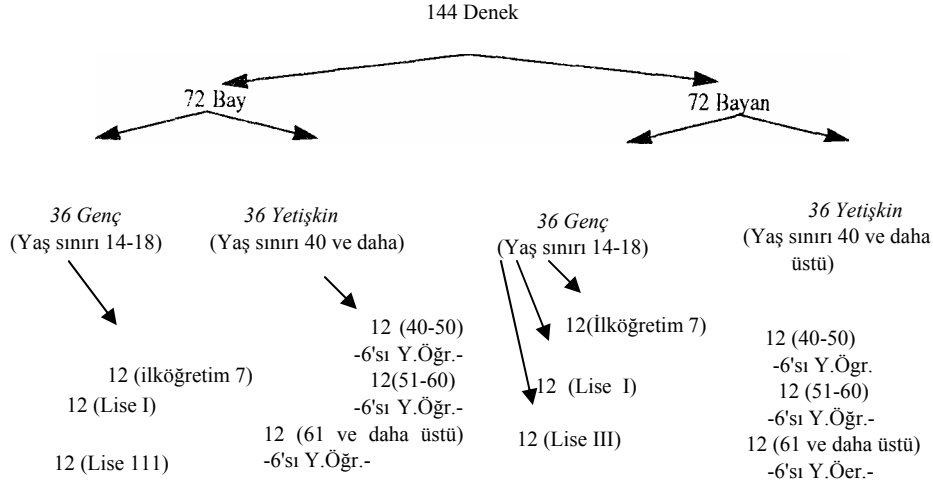
Uzun yıllar önce ödünleme yoluyla Türkçe'ye girmiş ve büyük bir kısmı *yerleşmemiş yabancı sözcükler* (Alm. Fremdwort) olmakla birlikte, azımsanmayacak bir kısmı da ses, biçim ve anlam değişikliğine uğrayarak, artık birer *yerleşmiş yabancı sözcüğe* (Alm. Lehnwort) (bkz. Aksan 1996, s. 29) dönüşmüş olan ve adına *Anglilizm/Amerikanizm* (İng. Anglicism/Amerikanism) dediğimiz İngiliz ve Amerikan dilinden Türkçe'ye geçen sözcüklerin dilimizdeki kullanım sıklığı bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

İlk kez 19. yüzyılın sonlarına doğru, İngiltere'nin gemi yapımındaki tartışmasız lider konumuyla bağlantılı olarak Osmanlıca'ya giren ve 20. yüzyılın başında dünyanın sayılı güçlü devletleri arasında bulunan İngiltere ile olan ikili ilişkilerin güçlenmesiyle sayıları gittikçe artan İngilizce sözcüklerin, 21. yüzyılın henüz eşliğinden geçmekte olduğumuz şu son yıllarda, neredeyse saldırısına uğradığımız bir gerçektir. Kanımca bunun nedenim, II. Dünya Savaşı'yla başlayan ve gittikçe yoğunlaşan ABD ve Türkiye arasındaki siyasi, iktisadi, teknik, askeri ve bilimsel işbirliğinde aramak gerekir.

II. ALAN ve ÖRNEKLEM

Bu araştırma için seçilen örnekleme 72 bay ve 72 bayan olmak üzere toplam 144 birey oluşturmaktadır (bkz. Şema 1). Örnekleme yaş sınırları deneklerin yarısı için 14-18 ve diğer yarısı için 40 ve daha üstü olarak belirlenmiştir. Bundaki amacımız ise, örneklemin eşit oranlarda gençler ve yetişkinlerden oluşmasını sağlamaktır. Yine aynı şekilde, gençler kendi içinde eşit oranlarda ilköğretim 7, Lise I ve Lise III sınıflarına devam eden öğrencilerden ve yetişkinler ise yaş sınırları 40-50, 51-60 ve 61 ve daha üstü olanlardan eşit oranlarda oluşmaktadır. Yetişkinlerin yansı yine kendi içinde eşit oranlarda yüksek öğrenim görmüştür.

ŞEMA I
Örnekleme Yer Alanların
Cinsiyetlerine, Yaşlarına ve Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımı

III. YÖNTEM

2001 yılında gerçekleştirilen bu çalışmada, Ankara'da örnekleme yoluyla seçilen 144 genç ve yetişkin üzerinde, 22 sorudan oluşan bir anket uygulanarak, İngiliz ve Amerikan dilinden dilimize geçen sözcüklerin Türkçe'deki kullanım sıklığı incelenmiştir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki altı temel soru yanıtlanmaya çalışılmıştır:

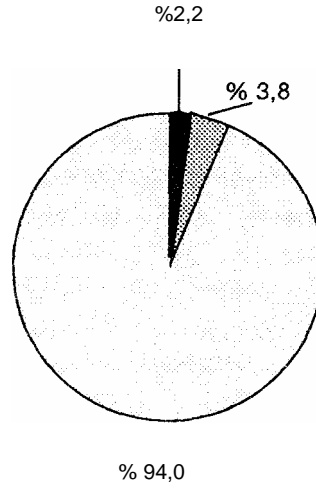
- 1-Kişinin, kurduğu tümcelerde İngilizce sözcüklere yer vermesi/yer vermemesi ile Anglo-Amerikan kültürü arasında bir ilişki var mıdır?
- 2-Kişiyi, tümcelerinde İngilizce sözcükler kullanmaya/kullanmamaya iten nedenler nelerdir?
- 3- Kişinin, tümcelerinde İngilizce sözcüklere yer vermesinin/yer vermemesinin ardında yatan sosyal faktörler nelerdir?
- 4- Tümcelerinde İngilizce sözcükler kullananlar ağırlıklı olarak "gençler" mi yoksa "yetişkinler" midir?
- 5- Kişinin, kurduğu tümcelerde İngilizce sözcüklere yer vermesi ile cinsiyeti arasında bir bağ var mıdır?
- 6- Kişinin, tümcelerinde İngilizce sözcükler kullanması ile eğitim düzeyi arasında bir ilişki var mıdır?

IV. ARAŞTIRMA BULGULARI

"Kişinin, kurduğu tümcelerde İngilizce sözcüklere yer vermesi/yer vermemek ile Anglo-Amerikan kültürü arasında bir ilişki var mıdır?" sorusuna, deneklerin toplam %2,2'si -gençlerin %2,7'si ve yetişkinlerin %1,8'i-, Anglo-Ameri-

kan kültürüne verdikleri değerden ötürü tümcelerinde İngilizce sözcükler kullandıklarını belirtmiştir. Deneklerin %3,8'i ise -gençlerin %4,1'i ve yetişkinlerin %3,6'sı, Anglo-Amerikan kültürünün diğer kültürler üzerinde olduğu gibi, Türk kültürü üzerindeki yoğun etkisinden, başka bir deyişle, Anglo-Amerikan kültürüne duydukları tepkiden ötürü tümcelerinde İngilizce sözcükler kullanmamaya özen gösterdiklerini söylemiştir. Bu durumda, deneklerin %94,0'ünün kurdukları tümcelerde İngilizce sözcüklere yer vermeleri ya da yer vermemeleri ile Anglo-Amerikan kültürü arasında bir ilişki kurmadıkları ortaya çıkmaktadır (bkz. Grafik I).

GRAFİK I
İngilizce Sözcük Kullanımı ile
Anglo-Amerikan Kültürü Arasındaki İlişki

Anglo-Amerikan kültürüne
verdikleri değerden
ötürü...
Anglo-Amerikan kültürüne
duydukları tepkiden
ötürü...
Anglo-Amerikan kültürü
ile ilişkilendirmeyen...

Dolayısıyla, İngilizce sözcüklerin kullanılması ya da kullanılmamasında Anglo-Amerikan kültürünün kayda değer bir rol oynamadığı anlaşılmaktadır. Bu konuda dikkat çeken diğer bir husus da, Anglo-Amerikan kültürü ile ilişkilendirildiğinde kurdukları tümcelerde İngilizce sözcüklere yer vermemeye özen gösterenlerin yer verenlere oranla daha fazla olduklarıdır. Ayrıca, bu konuda gençler ile yetişkinler arasında ayın edici nitelikte bir görüş ayrılığı bulunmamaktadır.

"Kişiyi, tümcelerinde İngilizce sözcükler kullanmaya/kullanmamaya iten nedenler nelerdir?" sorusuna, denekler aşağıdaki cevapları vermişlerdir:

Kişiyi, kurduğu tümcelerde İngilizce sözcükler kullanmaya iten nedenler arasında, sırasıyla deneklerin

1) Denekler, bu ve izleyen soruda anketle yer alan seçeneklerden birden fazlasını işaretleyebilir ya da ilavede bulunabilirdi.

- 39'u, İngilizce sözcüklerin kıza ve öz olduğunu,
-17'si, anlatmak istediklerini İngilizce sözcükler yardımıyla karşılardakine daha iyi ve daha rahat aktarabildiklerini,
-28'i, kimi İngilizce sözcüklerin Türkçe'de karşılığının bulunmadığını,
-17'si, İngilizce sözcüklerin güzel, egzotik bir tınıya sahip olduğunu,
-19'u, İngilizce sözcüklerin akılda kolay kaldığını,
-16'sı, İngilizce sözcükler kullanmanın çağdaşlığın bir gereği olduğunu,
-8'i, İngilizce sözcüklerin Türkçe'ye canlılık kazandırdığını ve renk kattığını ve
-28'i ise, İngilizce sözcüklerin uluslararası iletişimi teşvik ettiğini belirtmiştir.
Kişiyi, kurduğu tümcelerde İngilizce sözcükler kullanmamaya iten nedenler arasında, sırasıyla deneklerin
-32'si, İngilizce sözcüklerin yerine Türkçe karşılıklarının kullanılabilceğini,
-28'i, İngilizce sözcükler kullanmanın Türkçe'nin zamanla bir melez dile dönüşmesine yol açacağını,
-35'i, İngilizce sözcükler kullanmanın Türkçe'nin yozlaşmasına yol açacağını,
-13'ü. İngilizce sözcüklerin anlamım bilmediğini,
-34'ü, İngilizce sözcükler kullanmanın övünme merakından kaynaklandığını ve
-14'ü ise, İngilizce sözcükler kullanmanın yanlış anlamalara yol açtığını belirtmiştir.
Dikkat çeken bir özellik, denekleri tümcelerinde İngilizce sözcükler kullanmaya iten nedenler arasında gençler toplam 132 kez işaretlemeye bulunurken, yetişkinlerde bu sayı ancak 40'ı bulmaktadır -39 frekansla İngilizce *sözcüklerin kısa ve öz olduğu* yolundaki seçenek en sık yinelenendir-. Buna karşın, denekleri tümcelerinde İngilizce sözcükler kullanmamaya iten nedenler arasında gençler ancak 46 kez işaretlemeye bulunurken, yetişkinlerde bu sayı 110'a ulaşmaktadır -35 frekansla İngilizce sözcükler kullanmanın Türkçenin yozlaşmasına yol açacağı yolundaki seçenek en sık yinelenendir-,
"Kişinin, tümcelerinde İngilizce sözcüklere yer vermesinin/yer vermemesinin ardında yatan sosyal faktörler nelerdir?" sorusuna, denekler aşağıdaki cevapları vermişlerdir;
Tümcelerinde İngilizce sözcüklere yer veren deneklerin
-37'si, İngilizce sözcükler kullanmanın almış oldukları eğitimin bir göstergesi olduğunu,

-10'u, böylece kentli alanlarında ne derece uzman olduklarını kanıtlayabildiklerini,

-5'i. İngilizce sözcüklere yer vermedikleri takdirde içinde buldukları çevrenin (aile, arkadaşlar, meslektaşlar) kendilerini ayıplayacağını ve

-16'sı ise, İngilizce sözcükler kullanmanın kendi sosyal statülerinin bir göstergesi olduğunu belirtmiştir.

Tümcelerinde İngilizce sözcüklere yer vermeyen deneklerin

-20'si, İngilizce sözcükler kullanmanın almış oldukları eğitimle bağdaşmaya çağını,

-10'u, İngilizce sözcüklere yer verdikleri takdirde içinde buldukları çevrenin (aile, arkadaşlar, meslektaşlar) kendilerini ayıplayacağını ve

-28'i ise İngilizce sözcükler kullanmanın kendi sosyal statüleri ile bağdaşmayacağını belirtmiştir.

Dikkat çeken başka bir özellik, deneklerin tümcelerinde İngilizce sözcüklere yer vermesinin ardında yatan sosyal faktörler arasında gençler toplam 50 kez. İşaretlemede bulunurken, yetişkinlerde bu sayı ancak 18'i bulmaktadır -37 frekansla İngilizce sözcükler kullanmanın alınmış olan eğitimin bir göstergesi olduğu yolundaki seçenek en sık yinelenendir. Buna karşın, deneklerin tümcelerinde İngilizce sözcüklere yer vermemesinin ardında yatan sosyal faktörler arasında gençler ancak 13 kez işaretlemede bulunurken, yetişkinlerde bu sayı 45'i bulmaktadır -28 frekansla İngilizce sözcükler kullanmanın kiminin sosyal statüsü ile bağdaşmayacağı yolundaki seçenek en sık yinelenendir.

"Tümcelerinde İngilizce sözcükler kullananlar ağırlıklı olarak "gençler" mi yoksa "yetişkinler" midir?" sorusunun cevabını, ankete katılan deneklerin verdikleri yanıtlardan çıkarmaya çalıştık. Gençlerin toplam %79,1 'i tümcelerinde İngilizce sözcükler kullandıklarını belirtirken, bu oran yetişkinlerde ancak %29,7'yi bulmaktadır (bkz. Tablo I).

TABLO I
Tümcelerinde İngilizce Sözcükler Kullananların
Yaşlarına Göre Dağılımı

	Gençler	Yetişkinler
Tümcelerinde İngilizce sözcük kullananlar	%79,1	%29,7

Aynı şekilde, yaşları göz önüne alındığında, gençleri ve yetişkinleri kendi içinde değerlendirdiğimizde de -her ne kadar gençler ile yetişkinler arasındaki kadar ayırt edici olmasa da- hoşut bir sonuç çıkmaktadır. Sonuç olarak, tümcelerinde İngilizce

sözcükler kullananlar yetişkinlerden daha çok gençlerdir. *Başka bir deyişle*, ters orantılı bir biçimde *yaş* ilerledikçe İngilizce sözcüklerin kullanımı azalmaktadır. "Kişinin, kurduğu tümcelerde İngilizce sözcüklere yer vermesi ile cinsiyeti arasında bir bağ var mıdır?" sorusunun cevabını da yine aynı şekilde deneklerin verdikleri yanıtlardan yola çıkarak saptamaya çalıştık. Bayların toplam %51,2'si tümcelerinde İngilizce sözcüklere yer verirken, bu oran bayanlarda %57,6'yı bulmaktadır (bkz. Tablo II).

TABLO II
Tümcelerinde İngilizce Sözcüklere Yer Verenlerin
Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

	Baylar	Bayanlar
Tümcelerinde İngilizce sözcüklere yer verenler	%51,2	%57,6

Aynı şekilde, genç baylara ait verileri genç bayanlara ait verilerle kıyasladığımızda da sonuç değişmemektedir. Ancak yetişkinlerde durum, tam tersidir. Bu kez, tümcelerinde İngilizce sözcüklere yer verenlerin oranı baylarda daha fazladır. Ne var ki, İngilizce sözcüklerin kullanılması ile onları kullanan kişilerin cinsiyeti arasında doğrudan bir ilişkinin varlığından söz edebilmek için, tümcelerinde İngilizce sözcüklere yer veren baylar ile bayanların oranları arasındaki fark, ayırt edici olmaktan uzaktır.

"Kişinin, tümcelerinde İngilizce sözcükler kullanması ile eğitim düzeyi arasında bir koşutluk var mıdır?" sorusunun cevabını da yine deneklerin verdikleri yanıtlardan hareketle bulmaya çalıştık. Genç denekler henüz orta öğretim kurumlarında okuduklarından, bu sorunun cevaplandırılmasında sadece yetişkinlere ait veriler değerlendirilmiştir. Yüksek öğrenim görmüş yetişkinlerin %38,7'si tümcelerinde İngilizce sözcükler kullanırken, yüksek öğrenim görmemiş yetişkinlerde bu oran %20,8'de kalmaktadır (bkz. Tablo III).

TABLO III
Tümcelerinde İngilizce Sözcükler Kullanan Yetişkinlerin
Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı

	Yüksek Öğrenim	
	Görenler	Görmeyenler
Tümcelerinde İngilizce sözcük kullananlar	%38,7	%20,8

Sonuç olarak. İngilizce sözcük kullanımı yüksek öğrenim görmüş yetişkinlerde daha fazladır. Başka bir deyişle, doğru orantılı bir biçimde eğitim düzeyi yükseldikçe İngilizce sözcüklerin kullanımı da artmaktadır.

V. SONUÇ

Araştırma bulgularını incelediğimizde, İngiliz ve Amerikan dilinden dilimize geçen sözcüklere genelde yer verildiği ortaya çıkmaktadır. Ancak bunların kullanılması ya da kullanılmaması ile Anglo-Amerikan kültürü arasında doğrudan bir ilişkinin varlığı saptanamamıştır.

Kişiyi, İngilizce sözcükler kullanmaya iten nedenler arasında *İngilizce sözcüklerin kısa ve öz olduğu* yolundaki gerekçe, bunları kullanmamaya iten nedenler arasında ise *İngilizce sözcükler kullanmanın Türkçe'nin yozlaşmasına yol açacağı* yolundaki gerekçe en sık ileri sürülmüştür.

Kişinin, tümcelerinde İngilizce sözcüklere yer vermesinin ardında yatan sosyal faktörler arasında *İngilizce sözcükler kullanmanın alınmış olan eğitimin bir göstergesi olduğu* yolundaki gerekçe, yer vermemesinin ardında yatan sosyal faktörler arasında ise *İngilizce sözcükler kullanmanın kişinin sosyal statüsü ile bağdaşmayacağı* yolundaki gerekçe en sık ileri sürülmüştür.

İngilizce sözcükler kullananların daha çok gençler olduğu bu çalışmada kesin olarak ortaya çıkmıştır. Gençlerin büyük çoğunluğu (%79,1) tümcelerinde İngilizce sözcükler kullandığını belirtirken, bu oran yetişkinlerde çok düşük (%29,7) kalmaktadır.

İngilizce sözcüklerin kullanılması ile onları kullanan kişilerin cinsiyeti arasında doğrudan bir ilişkinin olduğu saptanamamıştır. Her ne kadar İngilizce sözcükleri kullanan bayanların oranı (%57,6) bayların oranından (%51,2) bir parça büyükse de, bu fark ayırt edici olmaktan uzaktır.

Yetişkinlere ait verileri değerlendirdiğimizde. İngilizce sözcüklerin kullanılması ile onları kullanan kişilerin eğitim düzeyi arasında doğru orantılı bir ilişkinin kurulabildiğini görmekteyiz. Yüksek öğrenim görmüş yetişkinlerin neredeyse beşte ikine yakını (%38,7) tümcelerinde İngilizce sözcükler kullanırken, yüksek öğrenim görmemiş yetişkinlerin ancak beşte biri kadarı (%20,8) bunları kullanmaktadır. Bu durumda, kişilerin eğitim düzeyi yükseldikçe İngilizce sözcüklerin kullanımı da artmaktadır.

VI.KAYNAKÇA

- AKSAN,Doğan** (1996): Türkçe'nin Sözcük Varlığı,Engin Yayınevi, Ankara.
- ANGLIZISMEN-WÖRTERBUCH** (1993-1996):Der Einfluss des Englischen auf den deutschen Wortschatz nach 1945. Begründet von Bronder Carstensen, fortgeführt von Ulrich Busse.3 Bände;Berlin/New York.
- BUSSMANN,Hadumod** (1983): Lexikon der Sprachwissenschaft,Kröner Verlag,Stuttgart.
- CARSTENSEN,Broder** (1975): "Entlehnungsvorgänge", Broder Carstensen/Hans Galinsky,Amerikanismen der deutschen Gegenwartssprache:Entlehnungsvorgänge und ihre stilistischen Aspekte,Heidelberg, s.11-32
- DRUBE,Herbert** (1980): Das anglo-amerikanische Fremdwort im Deutschen seit 1945,Deutsche Sprache der Gegenwart,Reclam,Stuttgart.
- ERSOYLU, Halil** (1944): "Batı Kaynaklı Kelimeler",Türk Dili Aylık Dil Dergisi,509, s.375-384.
- FINK,Hermann** (1997):Anglizismen in der Sprache der neuen Bundesländer.Eine Analyse zur Verwendung und Rezeption;Frankfurt/M..
- GLAHN,Richard** (2001): "Anglizismen-Ursachen für den häufigen Gebrauch" ,Muttersprache ,Wiesbaden, 1,s.25-35
- ÖZKAN,Nevzat** (1996): "Yabancı Kelimeler-Yerleşmiş Kelimeler ve 'Uluslar arası Kelimeler', Türk Dili Aylık Dil Dergisi, 476, s.81-87.
- VIERECK,Wolfgang** (1980): "Empirische Untersuchungen insbesondere zum Verständnis und Gebrauch von Anglizismen im Deutschen" ,Wolfgang Viereck,Studien zum Einfluss der englischen Sprache auf das Deutsche,Tübingen, s.237-321.